

OPISKELIJAN YKSILÖLLISEN OPINTOPOLUN VARMISTAMINEN

- osaamisperusteista didaktiikkaa uudistuvan opettajuuden varmistajana

SISÄLTÖ

1. Lähtökohtia uudistuvalla opettajan työn suunnittelulle
2. Opettajan työn suunnittelu ja opettajan toiminta
  - 2.1. Pedagoginen näkökulma
  - 2.2. Didaktinen ohjaus ja arviointi
3. Opiskelijan yksilöllisen opintopolun mahdollistuminen ja toteutuminen
  - 3.1. Pedagoginen näkökulma
  - 3.2. Opiskelijan ohjaus ja arviointi
4. Uudistavan toimintamallin käyttöönoton edellytyksiä

1. LÄHTÖKOHTIA UUDISTUVALLE OPETTAJAN TYÖN SUUNNITTELULLE

Ammatilliset tutkinnon perusteet antavat hyvän työkalun koulutuksen järjestäjille ja oppilaitosten johdolle tarkistaa koulutuksen ja opetuksen järjestämisen suunnitelmat ja toteuttamistavat. Erityisesti työelämälähtöiseen ja ammatilliseen osaamiseen ohjaaminen voidaan varmistaa tarkistamalla, että opetus toteutetaan työelämälähtöisinä kokonaisuuksina. Opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma antaa opiskelijalle mahdollisuuden hankkia osaamista omin yksilöllisin tavoittein; opiskelija voi rikastuttaa, laaja-alaistaa ja monipuolistaa omaa osaamistaan.

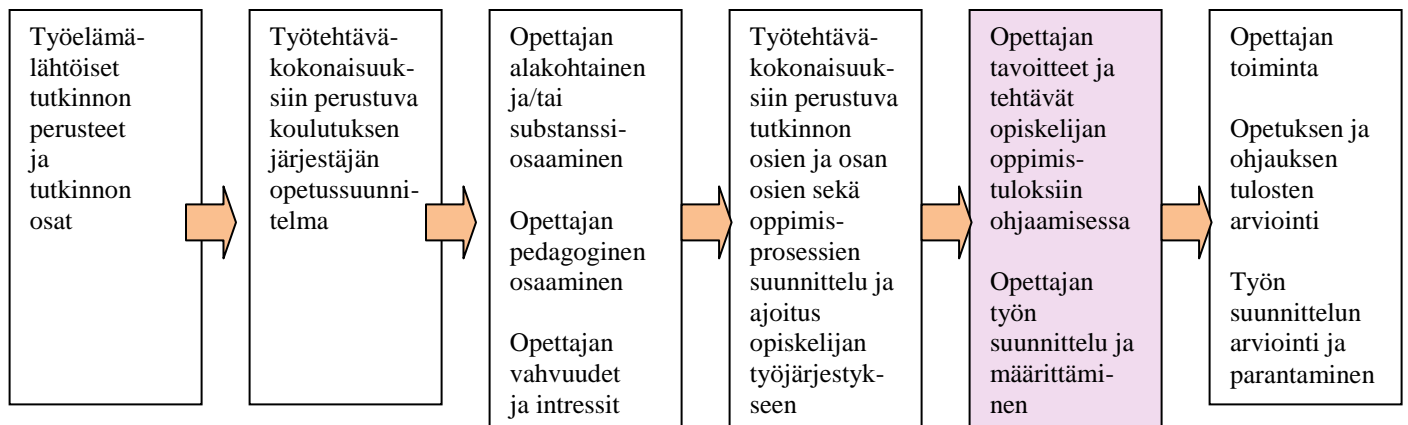
Osaamisperusteisen didaktiikan ja opiskelijan yksilöllisen opintopolun yhdistäminen samaan toimintamalliin tuottaa kaksi näkökulmaa:

1. Opettajan työn suunnittelu ja opettajan toiminta
2. Opiskelijan yksilöllisen opintopolun mahdollistuminen ja toteutuminen.

Johdolle uudistuva opettajuus asettaa haasteita erityisesti opettajien työn suunnitteluun ja työtehtävien määräytymiseen. Pedagoginen johtajuus ja yhteinen suunnittelu ja arviointi ovat olennaista. Koulutuksen järjestäjän ja oppilaitoksen johdon pedagoginen johtajuus tarkoittaa työn organisoinnin ja määräytymisen rakenteiden, mahdollisuuksien ja eri toimintamuotojen kehittämistoimia. Opettajan ja opinto-ohjaajan pedagoginen johtajuus tarkoittaa työelämälähtöisen oppimiskokonaisuuksien hallintaa ja taitoa ohjata opiskelijaa hankkimaan osaamistaan juuri hänelle tarkoituksenmukaisin tavoittein ja mahdollisuuksin.

2. OPETTAJAN TYÖN SUUNNITTELU JA OPETTAJAN TOIMINTA

Opiskelijalla on tutkinnon osittain määritellyt ammattitaitovaatimukset ja oppimistulokset, jotka hänen tulee saavuttaa. Opettaja vastaa siitä että opiskelija saavuttaa nämä kyseiset ammattitaitovaatimukset ja työelämälähtöiset oppimistulokset siitä tutkinnon osasta, jonka opetus on hänelle vastuutettu. Tarkastelemme tässä kohdassa opettajan omien tehtävien ja tulostoimenkuvan rakentamista, jotka perustuvat opettajan omaan osaamiseen, vahvuuksiin ja intresseihin. Opettajan työn suunnittelun perustaksi voidaan laatia henkilökohtainen tehtävä- ja tulostoimenkuva, joka sisältää organisaation opettajalle asettamat työtehtävät.

Kuvio 1. Opettajan työn suunnittelun sijoittuminen ja vaikuttavat tekijät opetuksen järjestämisessä.

Opettajan työn suunnittelun uudistamisessa sekä suunnittelu- että arviointityö on hyvä tehdä opettajien ja johdon kesken yhteistyössä. Työelämälähtöinen toimintatapa edellyttää usein pitkäkestoista yhteissuunnittelua työpaikan henkilöstön kanssa. Opettajien on olennaista olla mukana sekä oman työn suunnittelussa että mahdollisuuksien mukaan myös oppilaitoksen lukuvuoden työjärjestysten suunnittelussa. Erityisesti tutkinnon osien ja osan osien sijoittelu ja ajoitukset tulisi olla opettajien asiantuntemukseen ja työelämän kokemukseen perustuvaa.

Opettajalle voidaan laatia esimerkiksi henkilökohtainen tehtävä- ja tulostoimenkuva. Toimenkuva tarkistetaan lukuvuosittain.

Esimerkki opettajan tehtävä- ja tulostoimenkuvasta

TEHTÄVÄ	TULOS / TAVOITE	TEHTÄVÄN VAATIVUUS
<p>1. Opetus ja oppimisen ohjaus. Oppimisen arviointi</p> <p>mm. - lukuvuodelle osoitetut opetukset ja ohjaukset - opetuksen määrittely voi olla esim. opintoviikkoina/-pisteinä - oman työn suunnittelu ja toteutus - työelämän kanssa tehtävä yhteistyö - top-jaksot</p>	<p>mm. - kuvaus opiskelijan saamasta osaamisesta - opiskelijan henkilökohtaisiin polkuihin liittyvät tavoitekuvaukset - erilaisten oppimisympäristöjen ja opetus- ja ohjausmenetelmien hyödyntäminen - dokumentoinnit</p>	<p>mm. - eri taustoilla opiskelevien ryhmässä olevien opiskelijoiden ohjauksesta - tutkinnon perusteiden ja rakenteen osaamisesta - työelämäyhteistyöstä - pedagogisista taidoista</p>
<p>2. Osaamisen arviointi</p> <p>mm. - top-ohjaajien ohjauksesta - dokumenttien, valmistelevan ja toteutuvan tehtävän kuvaukset</p>	<p>mm. - asiaosaaminen suhteessa yksilöllisiin polkuihin, valintoihin - omasta roolista ja sen merkityksestä</p>	<p>mm. - osaamisen tunnistamiseen, tunnustamiseen ja arvioimiseen liittyvästä ammattiosaamisesta</p>
<p>3. Opiskelijan yksilöllinen ja joustava opintopolku</p> <p>mm. - hopsiin liittyvä toteutuminen, seuranta, arviointi ja päivittäminen - tukitoimista - yhteistyöstä eri osapuolten kesken</p>	<p>mm. - hitaammin ja nopeammin edistyvistä opiskelijoista/hopseista - erilaisten vaihtoehtojen toteutumisesta / mahdollisuuksista - oma rooli ja merkitys</p>	<p>mm. - yksilöllisten mahdollisuuksien hallinnasta ja ohjauksesta (kansallinen ja kansainvälinen näkökulma)</p>
<p>4. Opiskelijan oppimista ja kehittymistä edistävät tekijät ja yhteisöllinen toiminta</p> <p>mm. - oppimisprosessien suunnittelu, työ- ja oppimisympäristöön liittyvät tehtävät</p>	<p>mm. - koulutuksen järjestäjän arvot ja visiot perustana - oppilaitoksen, yksikön ja sidosryhmäyhteistyön kulttuurit ja toiminnot vaikuttavat</p>	<p>mm. - kehittävästä ja rakentavasta työotteesta - työn motivaatiosta ja innovoinnista</p>
<p>5. Muut erityistehtävät</p> <p>mm. ryhmäohjauksia, opinto-ohjausta, hankkeita, kv-vastuita, ns.korttikoulutuksia tai muita työnantajan kanssa sovittuja tehtäviä</p>		
<p>6. Opettajan oma kehittyminen</p> <p>mm. kehittämis- ja kouluttautumissuunnitelma</p>		

2.1. Pedagoginen näkökulma

Pedagogista näkökulmaa tässä toimintamallissa voidaan lähestyä mm. kahdella eri ulottuvuudella. Opettajan työn suunnitteluun ja opettajan toimintaan vaikuttavat koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma ja sen mahdollistama pedagoginen ja didaktinen toiminta. Toinen ulottuvuus on pedagogisessa johdossa omaksuttu oppimiskäsitysten pedagoginen viitekehys.

Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma on hyvä tarkistaa ja varmistaa sen työelämälähtöisyys. Tarkistustyössä kiinnitetään erityistä huomiota myös sen osaamisperusteisiin tutkinnon osan ja osan osien toteuttamiskuvauksiin.

Opetussuunnitelman tarkistuksessa huomioi mm.:

- työelämälähtöinen lähestymistapa
- oppimiskäsityksen näkyminen
- pedagogisen oppimiskäsityksen syventäminen
- opiskelijalähtöinen lähestymistapa opetusmenetelmiin ja –opetusjärjestelyihin
- yksilöllisen opintopolun mahdollistuminen (miten kuvattu)

Opetussuunnitelman toteuttamisessa huomioi mm.:

- lukuvuoden työsuunnitelmien laatiminen opiskelijoille ja opettajille
  - o lähtökohtana työelämälähtöiset kokonaisuudet
  - o yksilöllisten polkujen toteutumismahdollisuus
    - miten suunnitellaan ja miten toteutettavissa
- työelämäyhteistyö
  - o sovitut ja sovittavat yhteistyöt työelämän kanssa opiskelijoiden osaamisen hankinnassa, oppimisessa ja osaamisen arvioinnissa
- erilaiset oppimisympäristöt
  - o yhteistyö kansallisen ja kansainvälisen verkoston kanssa
  - o oman organisaation ja yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö (verkostojen hyödyntäminen)

Pedagogisen oppimiskäsitysten tarkoituksena on selkeyttää ja selittää opiskelijan oppimista, käyttäytymistä ja kehittymistä koulutuksen aikana. Behavioristisen ajattelun tärkeimpiä saavutuksia on ollut tavoiteoppimisen kehittäminen. Tavoitekuvaukset ovat tämän suuntauksen mukaan välttämättömiä opintosaavutusten arvioimisessa. Kognitiivinen näkemys korostaa ymmärtämistä ja havainnoinnin merkitystä. Kognitiiviset toiminnot luovat perustan toimijan aktiivisuudelle ja luovuudelle. Humanistinen ajattelu on tuonut koulutuksen järjestämiseen kokemukseräisen oppimisen, vuorovaikutteisuuden, itsetunnon ja omien asenteiden ja arvostuksen kehittämisen.

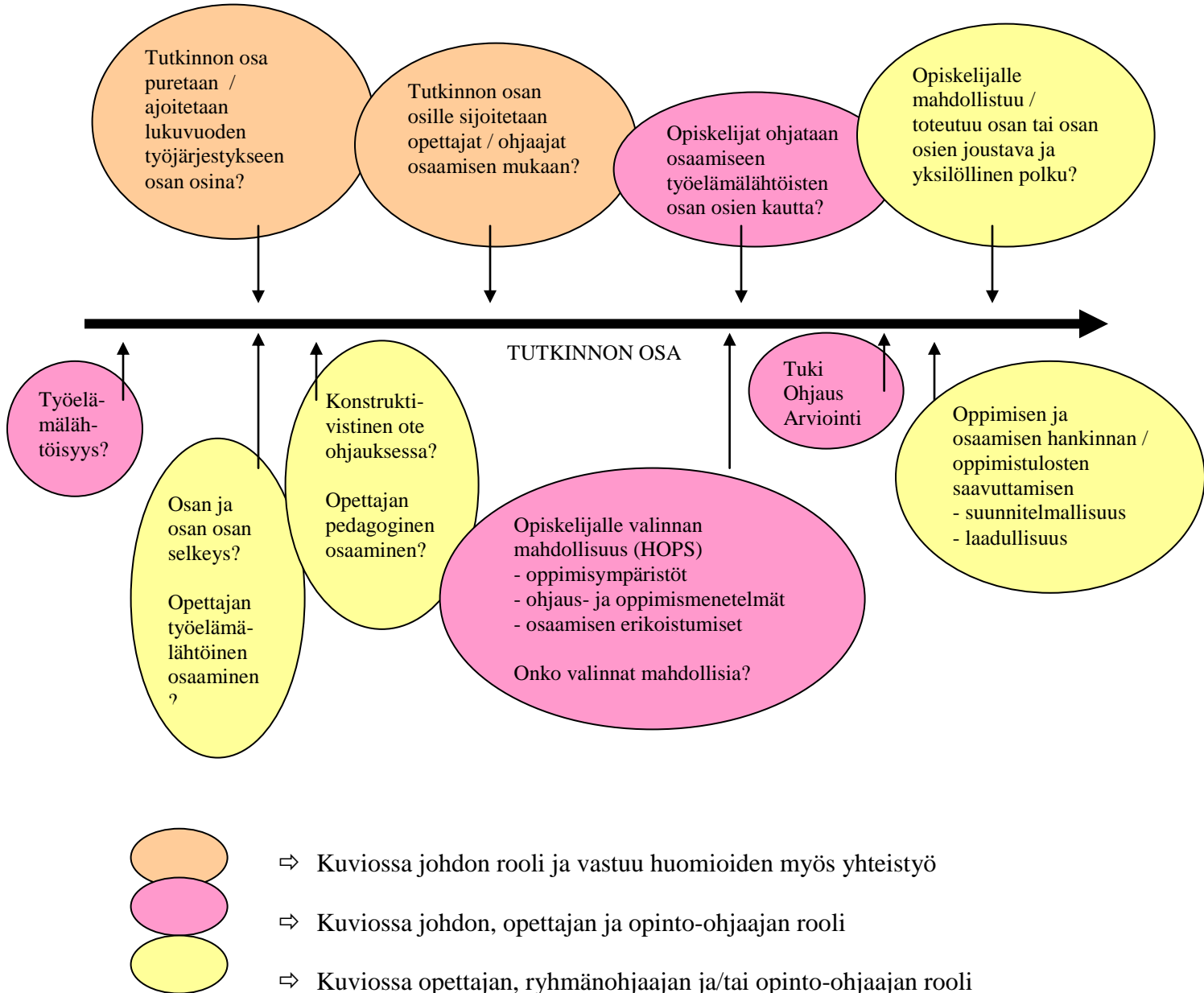
Konstruktivinen oppimiskäsitys muodostuu kognitiivisen ja humanistisen lähestymistavan näkemyksistä. Konstruktivismissa korostetaan toimijan omaa osuutta tiedon muokkaajana, aktiivisuutta ja omaehtoisuutta. Aikaisemmat tiedolliset ja asenteelliset kokemukset vaikuttavat toimintaan ja oppimisprosessiin. Haasteena opettajalle on että hän ohjaa opiskelijan oppimista tavoitteiden suuntaan.

Koulutuksen yksi keskeisistä tehtävistä konstruktivismin mukaan on ohjata opiskelija kriittiseksi tiedon ja taidon käsittelijäksi. Toimijaa tarkastellaan tilanteen ja kontekstin muokkaajana ja muokkaajana. Aktiivinen henkilö rakentaa omaa sosiaalista maailmaansa jatkuvasti uudelleen edellyttäen motivaation. Oppiminen on vuorovaikutusta.

Opettaja oman työnsä pedagogisena johtajana, huomioidaan mm.:

- opettajan mahdollisuus oman työnsä suunnittelijana, toteuttajana ja kehittäjänä
- opettajan mahdollisuus opiskelijan ohjaamisessa aktiiviseksi oman opintopolun oppijaksi
- opettajan vuorovaikutteinen työskentelytapa, yhteisopettajuus / tiimiopettajuus (vahvuuksien ja osaamisen hyödyntäminen)
- opettajan ohjaustaidot
- opettajan työelämätaidot
- opettajan pedagogiset taidot
- opettajan vuorovaikutustaidot
- opettajan motivaatio omaan työhön

Pedagoginen oppimiskäsitys ja pedagoginen opetussuunnittelu saadaan näkyväksi koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman toteutumisessa. Seuraavassa kuviossa on nostettu esille kysymyksiä eri näkökulmista ja toimenpiteistä joita osaamisperusteinen didaktiikka sisältää. Kuvio on kuvattu esimerkinomaisesti yhden tutkinnon osan toteutussuunnitelman näkökulmasta ammatillisessa peruskoulutuksessa.

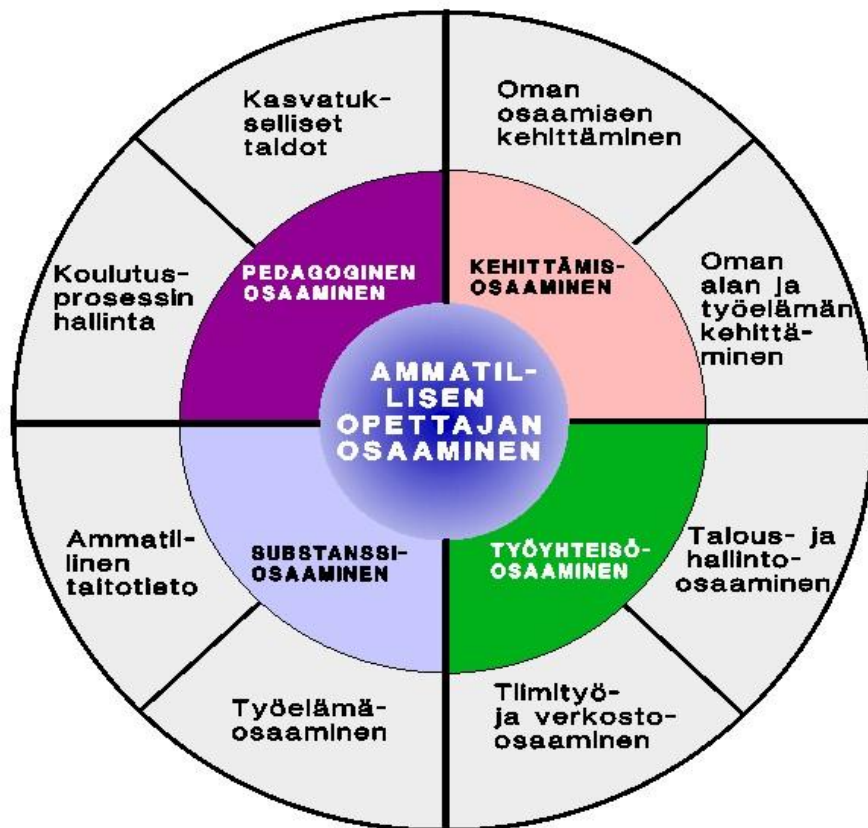
Kuvio 2. Tutkinnon osan toteutuksessa huomioitavia näkökulmia.

2.2. Didaktinen ohjaus ja arviointi

Pedagogisen ja didaktisen johtamisen näkökulmista opiskelijan oppiminen ja oppimistulosten saavuttaminen on keskeinen tavoite. Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyössä ja opetuksen järjestämisessä todentuvat pedagoginen asiantuntijuus sekä valitun didaktiikan tarkoituksenmukaisuus.

Tässä toimintamallissa opettaja- ja oppiainelähtöinen ajattelu väistyvät osaamisperusteisuuden ja opiskelijalähtöisyyden korostuessa. Nykyisten tutkinnon perusteiden käyttöönotto saa ikään kuin laadun varmistuksen. Opettaja on avainosaaja, joka todentaa työelämälähtöisen opetuksen ja ohjaamisen opiskelijalle sekä ohjaa opiskelijaa hyödyntämään erilaisia yksilöllisiä opintopolkuja.

Pedagogiset ja didaktiset valinnat tukeutuvat opetuksessa ja ohjauksessa opettajan osaamiseen ja niiden tekijöihin vaikuttamiseen. Pedagogisessa ja didaktisten valintojen johtamisessa tulee esiin opettajan vahvuuksia eri osa-alueilla, edistää ja edelleen kehittää kyseisiä opettajan osaamisalueita.

Kuvio 3. Ammatillisen opettajan osaamisen osa-alueiden tarkennusta (Helakorpi S).

Didaktiikan ja pedagogisen toiminnan ohjauksessa ja arvioinnissa voidaan tässä mallissa, osaamisperusteisessa opetuksessa kiinnittää huomiota mm. seuraaviin asioihin (muokattu Helakorven näkemyksestä):

A. Kehittämisaosaaminen

- Oman osaamisen kehittäminen, oman alan ja työelämän kehittäminen
  - o opetuksen ja ohjauksen kehittämisen ja uudistamisen halukkuus
  - o kiinnostus, motivaatio, innostus, tapa toimia, asenne ja arvot

B. Työyhteisöosaaminen

- Tiimityö- ja verkosto-osaaminen
  - o työelämälähtöisen opetus- ja ohjaustavan suunnittelu ja toteutus
  - o yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot ja – halukkuus
  - o kansalliset ja kansainväliset verkostot ja yhteistyö, uusien verkostojen luonti
  - o uudenlaisen toimintatavan ja oman työn suunnittelun ja opetuksen toteuttamisen omaksuminen

C. Substanssiosaaminen

- Työelämäosaaminen ja ammatillinen tietotaito
  - o nykytilan arviointi ja tarvittavan osaamisen lisätarve
  - o osaamisen jakaminen opetuksessa ja ohjauksessa käyttöön paremmin, verkostojen hyödyntäminen

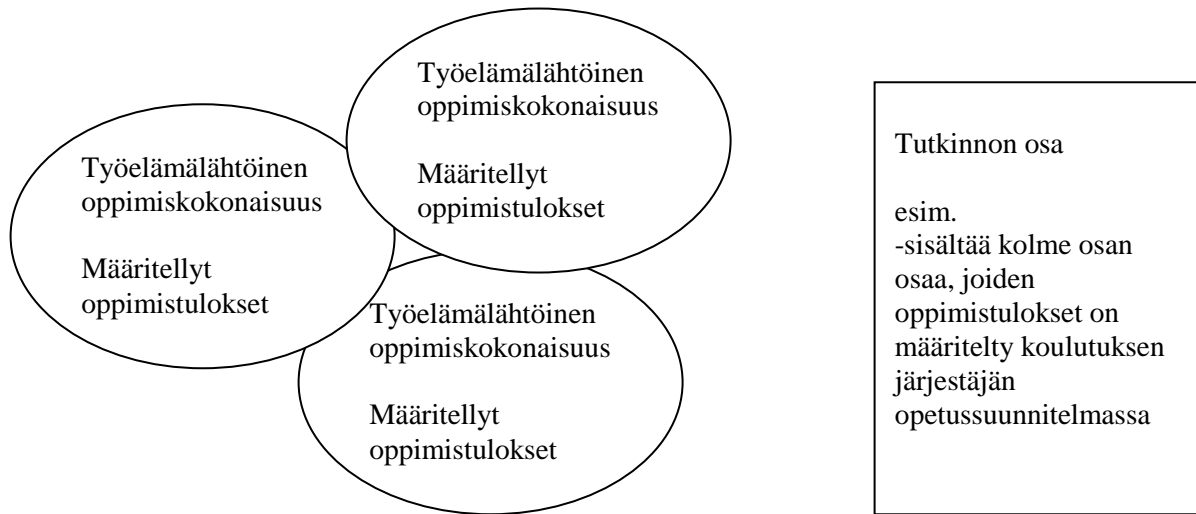
D. Pedagoginen osaaminen

- Koulutusprosessin hallinta ja kasvatukselliset taidot
  - o työelämälähtöisten teemojen ja tutkinnon osien/osan opetus ja ohjaus; ajoitus, sijoittaminen työjärjestyksiin
  - o opiskelijoiden HOPSin tarkennukset – yksilöllisten opintopolkujen näkyminen HOPSissa - kansalliset ja kansainväliset liikkuvuudet huomioituna
  - o yksilöllisten opintopolkujen mahdollisuudet näkyväksi tutkinnon osien/osan opetuksiin – osaamisen hankintaan

3. OPISKELIJAN YKSILÖLLISEN OPINTOPOLUN MAHDOLLISTUMINEN JA TOTEUTUMINEN

Ammatilliset perustutkinnot muodostuvat tutkinnon osista. Laaja-alaiset tutkinnon osat on usein purettu paremmin hallittaviin työelämälähtöisiin tutkinnon osan osiin koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmissa.

Tehtävä- ja tulostoitimenkuvassa tutkinnon osat ja osan osat voidaan vastuuttaa yhdelle tai useammalle opettajalle. Opettaja vastaa siitä, että opiskelija saavuttaa tutkinnon osan tai osan osan oppimistulokset. Yksilöllisen opintopolun yksi keskeisistä tarkoituksista on, että opiskelija voi hankkia osaamista eri oppimisympäristöissä ja erilaisin opetus- ja ohjausmenetelmin. (tähän myös viittaus tutkintoa laajentaviin mahdollisuuksiin)

Kuvio 4. Ammatillisen tutkinnon osan purkaminen esimerkinomaisesti kolmeen pienempään osaan.

Opiskelija voi hankkia osan osaamisestaan toisen koulutuksen järjestäjän opintotarjontaa ja oppimisympäristöjä hyödyntäen, laajennettuna työssäoppimisena, erilaisia sähköisiä oppimisympäristöjä hyödyntäen tai valitsemalla jonkun muun vastaavan mahdollisuuden missä hän voi saavuttaa määritellyt ammatitaitovaatimukset ja oppimistulokset.

Opiskelija voi hankkia osan osaamisestaan niin ikään kansainvälisen liikkuvuuden aikana. Eurooppalaisen opintosuoritusten siirtojärjestelmän ECVETin periaatteiden mukaan opiskelijan liikkuvuuden prosessi on kolmivaiheinen. Opiskelijan prosessi on

kuvattuna Opetushallituksen julkaisussa FINECVET suunnan näyttäjänä (Oppaat ja käsikirjat 2012:3)

Tarkista koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta miten on kuvattuna mm. seuraavat asiat:

- opiskelijan HOPS
  - HOPSin laadinnan ja päivittämisen ajoitukset
  - opiskelijan osallistuminen oman HOPSin tekemiseen, seuraamiseen ja päivittämiseen
  - yksilölliset mahdollisuudet selkeästi näkyvillä ja käytössä
  - joustavuus tutkinnon osien ja osan osien opinnoissa
  - mahdollisuudet erilaisille opiskelijoille
    - oppilaitos- ja työlähtöiset oppimisympäristöt
    - sähköiset oppimisympäristöt
    - työelämäyhteistyö
- opiskelijan ohjauksen järjestäminen eri oppimisympäristöissä
- liikkuvuusjaksolle selkeät osaamisen tavoitteet / tutkinnon osa tai osan osa
  - osaaminen / oppimistulokset arvioidaan liikkuvuusjaksolla

3.1. Pedagoginen näkökulma

Pedagoginen näkökulma opiskelijan yksilöllisen ja joustavan opintopolun varmistamisessa tukeutuu koulutuksen järjestäjän ja/tai oppilaitoksen pedagogiseen lähestymistapaan. Oppimiskäsitykset, arvot ja ammattikäsitykset ohjaavat opettajan ohjausmenetelmiä ja –ratkaisuja.

Opettajan pedagoginen johtajuus opiskelijan yksilöllisten valintojen varmistajana sisältää mm. seuraavia näkökulmia:

- opettajan työelämälähtöinen osaaminen ja työelämälähtöisiin työtehtäväkokonaisuuksiin ohjaaminen
- opettajan oma ammatinhallinta varmistaa opiskelijaa oikeisiin ja tarkoituksenmukaisiin valintoihin
- opettajan pedagoginen osaaminen; opettajuuden muutos kohti opiskelija- ja työelämälähtöisempää työtapaa sekä tutkinnon perusteiden työelämälähtöisempi käyttöönotto/toteuttaminen
- oppimisprosessin ohjaus
- erilaisten valintojen ja mahdollisuuksien tarjoaminen ja ohjaus opiskelijan osaamisen hankinnan eri vaiheissa
- pedagogisesti hallittu työelämäyhteistyö

3.2. Opiskelijan ohjaus ja arviointi

Tutkinnon osien tai osan osien suorittaminen kansallisesti ja kansainvälisesti muualla kuin omassa oppilaitoksessa, on osa opiskelijan henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa. Lähettävän ja vastaanottavan organisaation kesken tehdään yhteistyösopimus, jossa sovitaan osapuolten vastuut ja velvoitteet yhteistoiminnan osalta. Toisaalla arvioitua osaamista ei arvioida uudelleen. Dokumentoitu ja arvioitu osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan.

Opiskelija voi saavuttaa tutkinnon osan tai osan osan oppimistulokset myös muussa oppimisympäristössä, muun oppimiskäytännön tuloksena tai hänellä on jo kyseinen osaaminen hankittuna aikaisemmissa opinnoissa tai työkokemuksen kautta. Osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen on ohjeistettu Opetushallituksen toimesta.

Opiskelijan osaamista arvioidessa päällekkäisarviointia ei tule tehdä. Osaaminen on tunnustettu tai arvioidaan siinä oppimisympäristössä missä hänet on ohjattu osaaminen hankkimaan ja osoittamaan.

Opiskelijan ohjausta yksilöllisissä opintopoluissa ja opintopolkuihin helpottaa mm. seuraavat tekijät:

- opettajalle/opettajille selkeitä työelämälähtöisiä opetuskokonaisuuksia / teemoja
- selkeät työelämälähtöiset teemat OPSissa helpottavat osaamisen tunnustamista ja tunnustamista (mm. kansainväliset top-jaksot, maahanmuuttajien HOPSin tekeminen)
- selkeä opiskelijan HOPS; oppilaitoksessa on selkeytetty HOPSin sisältö, sen tarkoitus, mahdollisuudet ja päivittäminen
- oppilaitoksissa on selkeä toiminta- ja dokumentointitapa opiskelijan erilaisiin tutkinnon osan osien suorittamiseen (osaamisen hankinta yksilöllisesti ja joustavin menetelmin)
- osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen käytänteet, kirjaukset opintorekisteriin ja tutkintotodistukseen.

4. UUDISTAVAN TOIMINTAMALLIN KÄYTTÖÖNOTON EDELLYTYKSIÄ

Tällaisen toimintamallin käyttöönotto edellyttää sekä johdolta että opettajilta hyvää työelämäosaamista, tutkinnon perusteiden tuntemusta sekä syvällistä pedagogista osaamista erityisesti opiskelijan yksilöllisiin opintopolkuihin, opetuksen ja ohjauksen toteuttamiseen sekä arviointiin liittyen. Lisäksi on joukko muita tekijöitä kuten koulutuspoliittisten linjausten, kehittämisen ja tulevaisuustoimenpiteiden ja uudistusten tunteminen.

Voidaankin oikeastaan sanoa että pedagoginen ja didaktinen uudistava ote edellyttävät kokonaisvaltaista asioiden hallintaa sekä oikeanlaista nöyryyttä opetella uutta ja hankkia uudistavaa osaamista. Lisäksi tarvitaan innovointia ja motivaatiota kehittää koulutuksen ja opetuksen järjestämistä huomioiden opiskelijan ollessa keskiössä.

Jostakin vanhasta luopuminen on aina mahdollisuus ja antaa tilaa uudelle!

Lähteet

Helakorpi Seppo. Ammatillinen kouluttaja - tiimiytynyt ja verkostoitunut rajanylittäjä.
Openetti.aokk.hamk.fi